

Kós Károly, az építő*

A magyar építészek képviselőjeként jöttem el ide, hogy fejet hajtsak Kós Károly emléke előtt. Méltó kötelezettsége ez kései pályatársainak, hiszen személye s műve építészetünk máig ható szellemi erőforrása.

Sokan architektúránk nagy nyelvújítójaként emlegetik, és okkal: a nép, a táj, a kultúra *másságának* fölismerése vezette lépteit egy olyan építészet lehetősége felé, amelyet — mint hitte s vallotta —, a nép magának tudhat, melyben szebbik énjét láthatja viszont, amelynek mássága a saját magával való *azonosságát* mutatja meg.

Ha Kós Károly nem hagyott volna ránk mást, csupán remek épületeit, amelyek jelként sorakoznak az általa kitűzött út mentén, neve akkor is csupa nagybetűvel kellene álljon a magyar kultúra lapjain. Am a tőle kapott örökség jóval több és *nagyobb* ennél, s miként a vállukkal felhőket teregető hegyeké, az „imádságból és káromlásból” épült katedrálisoké, valódi nagysága, tényleges arányai tőle térben és időben távolodva mutatkoznak meg igazán. Ezért építészként szólván sem csupán a tehetséges, Európát magyarságán át megélt építész-mérnököt idézem föl az ünnepi percekben, *hanem Kós Károlyt, az ÉPÍTŐT*. Az építőt, aki több és más, mint az építész.

Az építész kőből, fából, téglából — netán acélból és üvegből építkezik. Meg emberségből persze, hiszen enélkül — mint tudjuk — csak lakás, üzem, tanintézet épülhet, de nem hajlék, műhely és alma máter. Amit az építész tesz — szép mesterség. Műve öröme, s oltalmára lehet néhány nemzedéknek. Ha pedig a ház képes megszólalni, s az utódok meghallják a szót, műemlékként óvva válhat részévé a közösség szellemi kultúrájának is.

Am Kós Károly, az ÉPÍTŐ messze túllépett a szép mesterség határain, amikor föl vállalta *a népből és nemzetből való építkezés* küldetését, amikor eszébe és szívére vette, hogy nem egy jópénzű építetőnek, de egész megalázott és elszegényedett *népének és nemzetének fog elszámolni*.

Meglehet, hogy nem kedvére és nem is mindig jószántából tette a dolgát. Meglehet, békésebb tájakon, szélvédett völgyekben ő is szívesen feledkezett volna bele a „napfényben fürdő tömegekkel” való játszóadásba. Vagy gondolkodóként örömmel szállott volna alá az építés mély rétegeibe, hogy fölfedje az értelmes és szép konstrukció végső törvényszerűségeit. Mi több: igen valószínű, hogy ha más, tehetősebb hazát választott volna, akkor is a magyar szellem nagyjai között ünnepelnék.

Bár kedvvel emelt hajlékot Istennek, embernek, baromnak, de végül is — és mindenekelőtt — *az itt és most erkölcsi parancsának engedelmességet*. Aszerint tette, amit tennie kellett, s mindent amit lehetett. A nehezebb utat választotta tehát, holott tudta: *minden, ami valós érték, e tájon magos Déva vára módjára kellett fölépülnön, hogy itt semmi fal meg nem áll, ha a mester esztét és szerelmét is nem építi be a kövek közé*.

Amit az építészetéről gondolt, hogyan s miként szöhető tovább, az építészeknek kell eldönteni.

* Elhangzott Budapesten, a Wekerle-telep főterén (Kispest, Petőfi tér), 1987. november 25-én.

Építészeti életművét lepecsételte a halál. Kós Károly, az Építő életműve azonban nyitott és folytatást követel. Mindannyiunktól! A belőle levonható tanulságok időszerűbbek, mint voltak bármikor is. Hisz arra tanít, hogy:

— a szükség nem mentség a restségre, és a szűkösség sem a szellemi toprongyosságra;

— azt sugallja, hogy a peremre szorultság nem ok a provincializmusra, és hogy a siránkozás nem pótolja a bátor cselekvést;

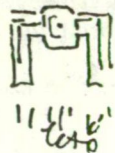
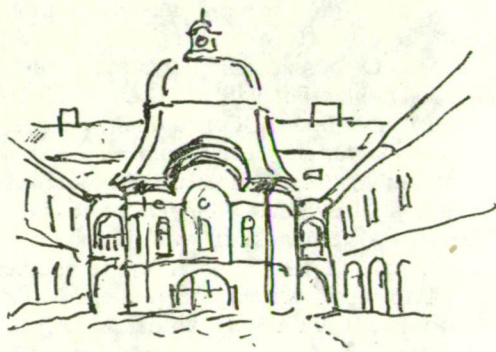
— azt bizonyítja: a fönmaradás csodáját nem elég várni, mert csodát csakis a „hass, alkoss, gyarapíts” napi cselekvésekké váltható programja tehet, csak az szabadíthat meg a szorongattatástól;

— azt parancsolja: közös kötelességünk, hogy őrizve változzunk és változva őrizzük értékeinket.

És még valami. Személyes élete és teljes életműve figyelmeztet arra, hogy századunkban, itt Európában egyetlen nép, egyetlen nemzet és egyetlen kultúra sem viseli el súlyos károsodás nélkül, hogy „átalakítás miatt zárva” táblát akasszanak a nyakába, hiszen a népek boldogulását általában, a kis népeket pedig különösen csakis a kölcsönös megismerésen alapuló tisztelet s az egyéni és nemzeti méltóság pilléreire nyugvó hidak sokasága képes szavatolni. Olyan hidaké, amelyeken át akadálytalanul közlekedhetnek egymással, saját és közös múltjukkal...

Hiszem, hogy ez az ÉPÍTŐ Kós Károly embert próbáló gyönyörű hagyatéka. Ez az mivel sáfárkodnunk kell, s amivel el kell majd számoljunk a jövőendő nemzedékek színe előtt. Kívánom, hogy szobra jel legyen, amely erre int és figyelmeztet a nap minden órájában.

Gedyeszeg teleki kartély

11 1/2' x 6'

hát

szilveszter
Bokán szobor
Viermann